

Centre for Economic and Regional Studies of the Hungarian
Academy of Sciences – Institute of World Economics
MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Világgazdasági Intézet

Műhelytanulmányok 102.

2014. március

Orosz Ágnes

**SZOCIÁLIS KIADÁSOK ALAKULÁSA AZ EGYES JÓLÉTI
MODELLEKBEN ÉS SZEREPÜK A
VÁLSÁGKEZELÉSBEN**

MTI

Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont

Világgazdasági Intézet

Műhelytanulmányok 102. (2014) 1-31. 2014. március

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

szerző:

Orosz Ágnes

tudományos segédmunkatárs

Magyar Tudományos Akadémia

Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont

Világgazdasági Intézet

email: orosz.agnes@krtk.mta.hu

ISBN 978-963-301-607-7

ISSN 1417-2720

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

Orosz Ágnes¹

Összefoglaló²

A tanulmány fő kérdése, hogy hogyan alakultak a kormányzati kiadások az elmúlt két évtizedben, különös tekintettel az aggregált szociális kiadásokra, és hogyan változtak meg ezek a trendek a 2008/2009-es pénzügyi és gazdasági válság hatására. A kérdés megválaszolására először felvázolom az államháztartás trendjeit az Európai Unió tagállamaiban, valamint megvizsgálom a különböző jóléti rezsimek esetében az aggregált szociális kiadások és a bőkezűségi mutató időbeli alakulását. A tanulmány legfontosabb következtetése, hogy az egyes jóléti modellek a válság hatására is megőrizték sajátos jegyeiket, habár a modellek közötti konvergencia egyértelmű divergenciába ment át a válság következtében.

JEL-kód: I38, P52

Tárgyszavak: jóléti állam, aggregált szociális kiadások, európai szociális modellek, válságkezelés, jóléti állam bőkezűségi mutatója

A 2008-ban Európát is elérő pénzügyi és gazdasági válság, adósságválság, a gazdasági növekedés lassulása, valamint előregedő társadalom és egyéb „új társadalmi kockázatok”³hatásai megkérdőjelezték az univerzális, kiterjedt jóléti államok fenntarthatóságát. Ezzel kapcsolatban Vis és szerzőtársai (2011) a jóléti kiadások csökkentésének második

¹ tudományos segédmunkatárs, Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Intézet, Budaörsi út 45, H-1112 Budapest, Hungary Email: orosz.agnes@krtk.mta.hu

² A tanulmány részben az Európai Bizottság FP7/2007-2013 Hetedik Keretprogramjából támogatott kutatáson alapul a 290647-es számú támogatási megállapodás alapján.

"The research leading to these results has received funding from the European Commission's Seventh Framework Programme FP7/2007-2013 under grant agreement no. 290647."

³ A jelenségről részletesen ír Armingeon és Bonoli (2006).

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

periódusát⁴ jelezték előre, azonban az empirikus eredmények és az OECD (2012) mérései is ellentmondanak ennek az állításnak.

A második világháborút követően nem csak az állam mérete nőtt meg jelentősen Európa országaiban, hanem tevékenységi körei is lényegesen kibővültek, a klasszikus állami funkciók mellett egyre jelentősebbek lettek a jóléti feladatkörök (Muraközy, 2010). Válság során alapvető ellentmondás feszegeti a szociális ellátórendszert, a szociális politikák finanszírozására szánt állami bevételek megcsappannak, míg a megnövekedett kereslet (nagyobb számú rászoruló, kedvezményezett) okán a kiadások megugranak. Ebből a tézisből kiindulva, valamint a jóléti állam kiteljesedése miatt e tanulmány nem vállalkozik a teljes államháztartás vizsgálatára, kizárólag az aggregált szociális kiadások alakulását tekinti át az elmúlt két évtized alatt, különös tekintettel a 2007-et követő időszakra, a válság hatását vizsgálva.

Az Egyesült Államokból 2007-ben kiinduló másodrendű jelzáloghitel-piaci válság először pénzügyi válsággá, majd az egész reálgazdaságot sújtó gazdasági válsággá súlyosbodott. A válságkezelés megnövekedett állami beavatkozással járt együtt, növekvő deficitet és emelkedő államadósságot okozva az országok jelentős részében. Ezek a folyamatok egyszerre igényelnék az állami kiadások lefaragását, köztük a szociális kiadások visszavágását is, miközben a szociális kiadások immanensen anti-ciklikus jellegűek, nehezítve ezt a folyamatot.

A jóléti állam fogalmának használatakor a tanulmány egy általános definícióból indul ki. A tanulmányban a jóléti állam fogalmára úgy tekintek, mint az állam által biztosított jóléti szolgáltatások összességére (Pierson, 1991:6-7.). Így maga a jóléti állam egy szociális biztosítási rendszerként is érthető, amely a „jóléti erőfeszítésekkel”⁵ jellemezhető a leginkább. A jóléti állam fejlődésének, időbeli változásainak legfontosabb mérőszáma a jóléti célokra fordított kiadások alakulása (Pryor, 1968). Ennek mérésére, számszerűsítésére a legtöbbször alkalmazott mutató az aggregált szociális kiadások aránya a GDP százalékában kifejezve (Castles, 2004).

Nem pusztán a gazdasági válság hatására jelentkezik a kiadások csökkentésére irányuló nyomás, hanem a jóléti államokkal foglalkozó elméleti irodalom válságtól függetlenül is ennek szükségességét mutatja be. Az „állami kiadáscsökkentési” hipotézis kiindulópontja, hogy a fejlett iparosodott államokban az olajválság hatására jelentősen csökkentették és átstrukturálták a szociális kiadásokat. A jóléti államok kiadáscsökkentését magyarázandó Nullmeier és Kaufmann (2010: 93) e mögött három „kiadáscsökkentési hipotézist” határozott meg. Egyrészt, az olajválságok hatására szükségessé vált a jóléti szolgáltatások visszavágása, továbbá ezt a hatást

⁴ Az olajválságok hatására vált szükségessé a jóléti kiadások visszavágása elsőként.

⁵ A nemzetközi irodalomban ez a fogalom welfare efforts-ként szerepel.

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

erősítette a nemzetközi külkereskedelmi kapcsolatokban beállt változás, valamint a Bretton Woods-i rögzített árfolyamrendszer felbomlása. Másrészt a „globalizációs hipotézis” amellet érvel, hogy maga a gazdasági globalizáció okozza a kiadáscsökkentés szükségességét, a jóléti állam további terjeszkedése nem lehetséges. Végül pedig a „posztindusztrializmus hipotézis” szerint a technológiai előrehaladás következtében a szolgáltatás- és tudásgazdaság előretörésével és a szociális változások hatására átalakul a munkaerőpiac, amely folyamatok „új szociális kockázatokat” hoznak létre (Armingeon – Bonoli, 2006). Ez a folyamat gyakorlatilag megköveteli, hogy az ipari jóléti állam, posztindusztriális jóléti állammá alakuljon át.

A 2008/2009-ben kitört válság jelenleg is kifejti hatását, hiszen 2007-hez képest hozzávetőlegesen 3 százalékponttal ugrottak meg az aggregált GDP-arányos szociális kiadások az OECD országokban 2007-et követően, és azóta sem tapasztalható visszaesés (OECD, 2012). Az aggregált szociális kiadások részletes vizsgálata abból a szempontból is releváns, hogy az Európai Unió országainak tapasztalatai általánosságban teljesen ellentmondanak a fentebb vázolt elméletnek.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a jelenlegi gazdasági folyamatok egyszerre csökkentik az állami bevételeket, míg a jóléti szolgáltatások iránt egyre nagyobb kereslet mutatkozik. Egyértelműen kiadáscsökkentési nyomás nehezedik a jóléti államokra, azonban Pierson (2000) részletesen elemzi, hogy számos nehézségbe ütközik a jóléti kiadások visszafogása, különösen az ún. „útfüggőség”⁶ miatt. Pierson (2001) a kiadáscsökkentési terminust is megváltoztatja, és a továbbiakban már az újrastrukturálás kifejezést használja. Pierson (2000) továbbá azt is alátámasztja, hogy a kiadáscsökkentés eltérő mintákat követ, valamint hogy a jóléti államot nem lehet szélesebb társadalmi folyamatoktól függetleníteni, ez az intézmény is jelentős változásokon megy keresztül, amely országonként, jóléti állam rezsimenként eltérő. A 2008/2009-es pénzügyi és gazdasági válság új lendületet adott ennek a kiadáscsökkentési nyomásnak a romló fiskális pozíciók miatt, azonban a szociális juttatások iránti szükség is megnőtt. A továbbiakban megvizsgálom, hogy milyen intézkedéseket hoztak az egyes országok, országcsoportok, valamint, hogy a modellek között milyen eltérések jelentkeznek.

⁶ A jóléti államokkal foglalkozó irodalom egy jelentős ága szerint a jóléti államok útfüggően fejlődnek, állandóság jellemzi őket (Esping-Andersen, 1996). A jóléti államok struktúrája széles körű társadalmi támogatottságot biztosít, különösképpen a kiterjedt, univerzális jóléti államok esetében (Achterberg – Yerkes, 2009). Ez a támogatottság biztosítja számukra, hogy megőrizzék adott formájukat (Brooks – Manza, 2006). Ez alapján az elméleti irányzat alapján a jóléti államok útfüggően viselkednek, azonban mégsem zárja ki a graduális változások lehetőségét.

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

Az Európai Unió tagországait⁷ vizsgálva általánosítható konklúziók levonására törekszem, így az országokat szisztematikus csoportosításban elemzem.

Az elemzés módszertana

A különféle tipológiákat gyakran alkalmazzák a társadalomtudományokban komplex jelenségek elemzésére, ez az összehasonlító elemzések legalkalmasabb módszere a hasonlóságok és különbözőségek felfejtésére (Midgley, 1997). A jóléti állam típusainak, rendszereinek elemzése gyakran alkalmazott és elismert módszertani megközelítés az általánosítható következtetések levonására (Ferragina – Seeleib-Kaiser, 2011). Esping-Andersen (1990) korszakalkotó műve és jóléti rendszer tipológiája inspirálta leginkább az elmúlt több mint két évtized jóléti állammal kapcsolatos kutatásait.

Európai jóléti államok lévén az európai szociális modellek Sapir (2006) által meghatározott tipológiáját alkalmazom a továbbiakban, amely sok hasonlóságot mutat a fentebb említett rendszerezéssel. Természetesen jelentős különbségek vannak a nemzeti jóléti rendszerek között, azonban alapvető sajátosságaik alapján Sapir (2006) négy európai szociális modellt különített el empirikus vizsgálatainak eredményeképpen a szociálpolitikai és munkaerő-piaci szabályozás eltérései szerint. Az első (1) a Skandináv modell (Dánia, Finnország és Svédország, valamint Hollandia), amely a legmagasabb szintű szociális kiadásokkal, univerzális jóléti ellátással, továbbá kiterjedt és aktív munkaerő-piaci intervenciókkal és erős szakszervezeti működéssel jellemezhető. A második (2) az Angolszász modell (Írország és az Egyesült Királyság), a szociális védelem utolsó mentsvárként értelmezhető a legnagyobb arányban. Kétszemes transzfereket elsősorban a munkaképes korú lakosságnak juttatnak, és a modellt a gyenge szakszervezetek, a bérek jelentős és növekvő szóródása és az alacsony keresetű biztosító foglalkoztatás magas aránya jellemzi. A harmadik (3) Kontinentális modell (Ausztria, Belgium, Franciaország, Németország és Luxemburg) országai a legnagyobb arányban biztosítás-alapú, nem foglalkoztatáshoz kötött juttatásokat és öregségi nyugdíjat alkalmaznak. A negyedik (4) Mediterrán modellben (Görögország, Olaszország, Portugália és Spanyolország) a

⁷ Az Európai Unió jelenlegi 28 tagállama közül Horvátország mint teljesen új tagállam, Ciprus és Málta jóléti szempontból vett sajátosságai miatt nem képezik a vizsgálat tárgyát. Habár a szociális védelem mérésére, nemzetközi összehasonlítására az Európai Unió rendelkezik statisztikai adatbázissal (European System of Integrated Social PROtection Statistics – ESSPROS), megalkotva a szociális védelem egységes értelmezését, (Fazekas – Tokaji, 2007), azonban az állam és magánszervezetek által nyújtott juttatások nem különülnek el az adatbázisban, így nem lehetséges a kizárólag állami szociális kiadások vizsgálata a teljes EU-n belül. Az adatprobléma miatt az OECD állami aggregált szociális kiadásai alapján elemzem a jóléti modelleket azokban az EU tagállamokban, amelyek OECD tagállamok is egyben (a továbbiakban EU21), így Bulgária, Románia, Lettország és Litvánia is kimarad a vizsgált országok köréből.

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

legfőbb juttatás az öregségi nyugdíj, itt jelentős a foglalkoztatás védelme és a korai nyugdíjazás, hogy elősegítse a munkaképes korú népesség munkaerő-piaci részvételét. A szakszervezetek szerepe erős, a kollektív szerződések széleskörű alkalmazásának köszönhetően a bérkülönbségek alacsonyak.

Felvetődik a kérdés, hogy az új tagállamok hol jelennek meg, új modellt alkotnak-e, vagy közelítenek-e valamely létező modellhez. Deacon (1992) felvetése szerint Kelet-Közép-Európa (KKE) új jóléti államai a jövőben egy különálló rezsimtípust formálnak, bár az is köztudott, hogy ezek az országok jelentős eltéréseket mutatnak. A KKE országok jóléti állam modelljével kapcsolatos elméleti vita jelen állás szerint nem vezetett egyértelmű eredményre (Adascalitei, 2012). Aidukaite (2004, 2011) érvelése szerint például ezek a posztkommunista jóléti államok intézményi hasonlóságai következtében önálló jóléti modellt alkotnak. Jelen tanulmány összhangban André (2006) elemzésével a hat új⁸ tagállamot egy különálló klaszterként vizsgálja. Ez az ötödik (5). modell, elnevezése: posztkommunista európai jóléti államok vagy KKE modell⁹. Farkas (2011:419) is arra az eredményre jut, hogy jogos a kelet-közép-európai országokat külön modellként kezelni, hiszen ezen országok elkülönültsége a régi tagállamoktól erősebb, mint az egymás közötti különbségük.

A jóléti állam leggyakrabban használt mérőszáma az aggregált szociális kiadások GDP-n belüli aránya, amelyet „jóléti erőfeszítésnek” (welfare efforts) is neveznek. Ez a mutatószám plasztikusan szemlélteti az államok elkötelezettségét az állampolgáraik szociális jóléte mellett, valamint ennek időbeli változása betekintést enged a szociálpolitika alakulásába, változásaiba. Azonban a fentebb ismertetett mutató változása nem feltétlenül a szociálpolitika változásának következtében történik, így szükséges a mutató standardizálása. A „bőkezűségi mutató”¹⁰ bevezetésével bevonom az elemzésbe a kedvezményezett¹¹ kört is, annak érdekében, hogy

⁸ Az állami aggregált szociális kiadások elemzésére csak ama hat ország esetében van lehetőség, amelyek OECD és EU tagállamok is egyben: Csehország, Észtország, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia és Szlovénia.

⁹ Az Eurostat ESSPROS adatbázisa nem tesz különbséget az állam és a non-profit szervezetek által nyújtott állami támogatások között, így az aggregált adatokból nem lehet pontos következtetéseket levonni, hiszen a civil szféra eltérő jelentőséggel bír, így nagy mértékben árnyalja a szociálpolitika képét. Az adatprobléma miatt az OECD aggregált szociális kiadásait vizsgálom, mivel külön bontásban szerepelnek a kormányzati és magán szociális kiadások. Ezért a vizsgálat a szociális kiadások tekintetében kizárólag az OECD-tag EU-tagállamokra vonatkozik.

¹⁰ A bőkezűségi mutatót Castles (2004) az alábbi módon határozta meg: az aggregált szociális kiadások GDP-n belüli aránya elosztva a függőségi rátával (65 éven felüliek és a munkanélküliek lakosságon belüli arányának összege). A tanulmányban a mutató minimálisan módosításra kerül, itt a 65 éven felüliek és a munkanélküliek aránya az aktív lakossághoz viszonyított arányát veszem alapul.

¹¹ Castles (2004) maga felhívja a figyelmet a mutató korlátaira, miszerint a családpolitikai támogatások kedvezményezettjei nem szerepelnek a függőségi rátában, azonban az elérhető adatok mellett ez nem lehetséges, így a mutatóban kizárólag a 65 éven felüliek és a munkanélküliek szerepelnek.

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

összetettebb képet kapjak, habár továbbra is a kvantitatív költségszempontrú megközelítés keretein belül maradva (Castles, 2004). Jelen tanulmány a jóléti állam bőkezűségi mutatójának alkalmazásával vizsgálja a különböző jóléti állam rezsimek eltérő viselkedését. A jóléti állam bőkezűségi mutatója az elmélet alapján azt jelenti, hogy a jóléti kiadások GDP-n belüli aránya hányszorosa a kedvezményezettek arányának a népességen belül¹². Ha ez az érték egyhez közeli, akkor az állam nem tesz különbséget juttatásaiban rászorultsági alapon, míg a nagyobb értékek azt mutatják, hogy arányosan sokkal inkább kiségti az állam az arra rászorulókat (Castles, 2004:36). Az adott mutató alkalmazásával egyrészt összevethető, hogy hogyan alakultak a modellek bőkezűségi trendjei, másrészt az is vizsgálható, hogy az öt modellen belül milyen szórás figyelhető meg, mennyire időtálló az adott csoportosítás.

Először bemutatom az állami szerepvállalás változó trendjeit, elemzem az államháztartás kiadási oldalának alakulását a kilencvenes évek közepétől az öt modell esetében. A szociális kiadások értékeléséhez mindenképpen szükséges az általános kép az állami redisztribúció mértékének alakulásáról. Ezután térek át az aggregált szociális kiadások¹³ elemzésére a különböző modellek esetében, és általános megállapításokat teszek arra nézve, hogy a válság hogyan formálta át ezt a területet az Európai Unión belül.

Az államháztartás alakulása

Történelmi visszatekintésben Tanzi és Schucknecht (2000) bemutatták miképpen nőttek jelentősen az állami kiadások a fejlett iparosodott államokban 1870-et követően. A két világháború egyértelműen növelte az állami kiadási és bevételi szinteket, azonban az állami kiadások a legnagyobb mértékben a békés időszakban, 1960 és 1980 között nőttek. Az állami kiadások szintjének növekedése az állam szerepével kapcsolatos felfogásra is hatással volt.

Általánosan megállapítható, hogy az állam a kilencvenes évekre sohasem látott méretűre emelkedett, habár a második világháborút követően az államháztartás növekvő súlya főleg Európára volt jellemző. (Muraközy, 2010). Az 1995-ös évben az államháztartás kiadási oldalát megvizsgálva azt kapjuk, hogy amíg az Egyesült Államokban az államháztartás GDP-hez

¹² A számításban aktív népességen belüli arányt használok.

¹³ Az OECD Társadalmi Kiadások Adatbázisa (Social Expenditure Database – SOCX) kifejezetten a szociális védelemre vonatkozik, amely kizárólag az államháztartási körön belül nyújtott támogatásokat veszi figyelembe, és az alábbi területekre terjed ki: öregség; hátrahagyottak; rokkantság; betegség/egészség gondozás; család/gyermek; aktív foglalkoztatáspolitikai programok; munkanélküliség; lakás; valamint az egyéb szociálpolitikai területek (máshová nem sorolt társadalmi kirekesztettség).

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

viszonyított aránya 37% (OECD, 2009), addig az EU21-ben átlagosan ez 51%¹⁴, habár egy széles, 41% (Észtország) és 64% (Svédország) közötti sávban mozogva.

Szembetűnő, hogy az államháztartási kiadások GDP-n belüli arányát vizsgálva, azt összekapcsolva a fejlettségi szinttel¹⁵, az 1995-ös évben elkülönülnek egymástól az egyes jóléti modellek. Még az új tagállamok esetében sem annyira jelentős a különbség, mindösszesen 14 százalékpont (Észtország és Magyarország között) (1. ábra). A KKE-országok és a mediterrán modell esetében az államháztartás aránya azonos szinten van, míg a skandináv modell esetében az jelentősen magasabb. Az összes vizsgált ország közül Luxemburgban a legalacsonyabb az állami redistribúció, amely így a kontinentális modelltől is kilóg, azonban a modell többi országa esetében a modellen belüli szóródás rendkívül alacsony. Figyelemre méltó, hogy Hollandia államháztartás szempontjából a kontinentális és a skandináv modell határterületén helyezkedik el ebben az időben, az elméleti kutatások sem foglalnak ebben a kérdésben egyértelműen állást¹⁶.

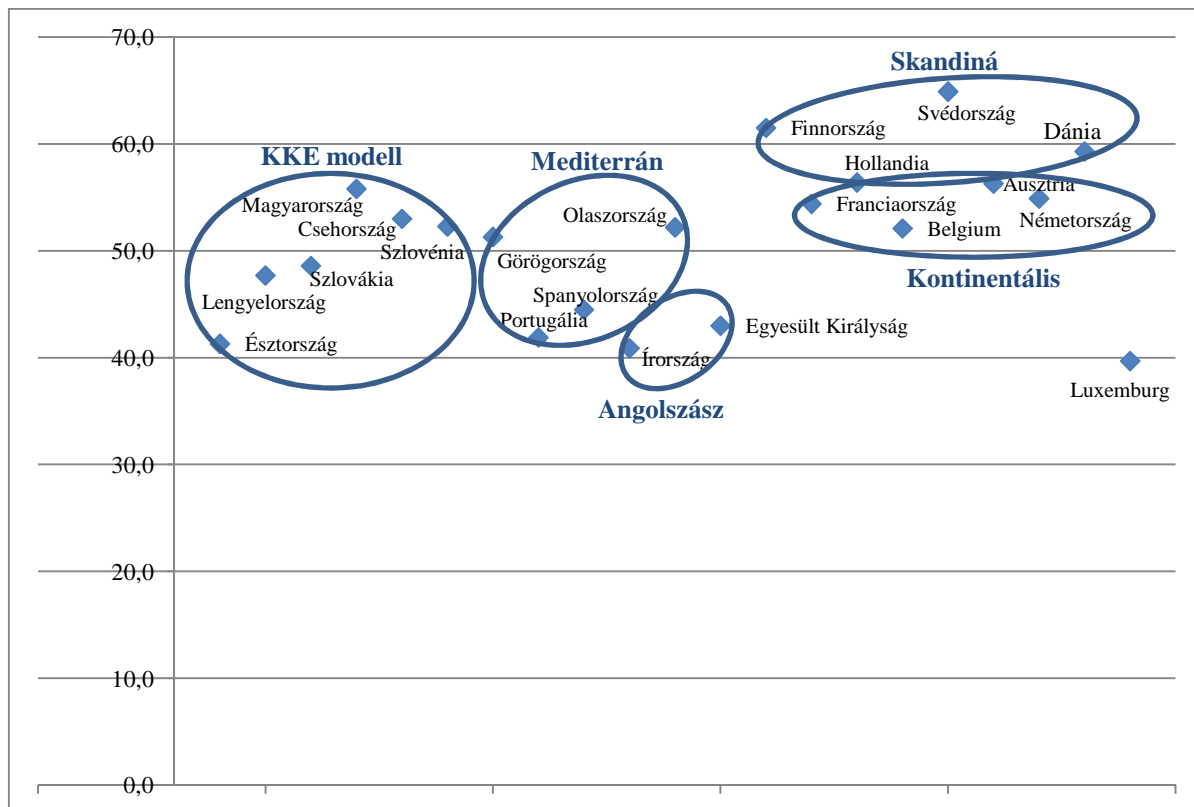
¹⁴ Az átlagolás jelentős különbségeket, szóródást elfed, de például az OECD is súlyozatlan átlagolással határozza meg az OECD-átlagot a különböző mutatóira.

¹⁵ GDP per fő szerint felsorolva az egyes országokat.

¹⁶ Habár Sapir (2006) Hollandiát a skandináv modellbe rendezte, számos szerző, köztük Van Kersbergen (1995), valamint Van Kersbergen és Manow (2009) a kontinentális, míg például Bonoli (1997) a bismarcki (kontinentális) országok klaszterébe helyezte.

1. ábra

Az államháztartás kiadásai a GDP százalékában, 1995

Adatok forrása: Eurostat (2014), Muraközy (2010) alapján

Megjegyzés: Az x tengelyen az országok fejlettség szerinti sorrendben szerepelnek (GDP/fő)

2007-ben viszont már egy teljesen megváltozott kép rajzolódik ki (2. ábra): az államháztartási kiadások GDP-n belüli aránya jelentősen visszaesett, az EU21 átlaga 44,2%, amely közel 7 százalékpontos visszaesés egy évtized alatt. A legmagasabb érték már nem is a skandináv országok esetében figyelhető meg, hanem Franciaországban (53%). Különösen szembetűnő a skandináv modell esetében történő csökkenés, amely a jóléti szolgáltatások visszavágásához kapcsolódik, azonban erre az időszakban már fejlettségben egyértelműen a kontinentális modell országai elé kerültek. Ebben az időszakban államháztartási trendek alapján az angolszász modellben erőteljes divergencia volt megfigyelhető, Írország fejlettségben lehaladta az Egyesült Királyságot, és az állam méretét is jelentősen csökkentette.

A 2008/2009-es válság kitörése előtt látható, hogy az összes európai modell sokkal közelebb került egymáshoz, ez az államháztartás súlyának csökkenése mellett ment végbe, valamint mérséklődött a modelleken belüli a szórás is. A klasszikus négy modell esetében átlagosan a GDP

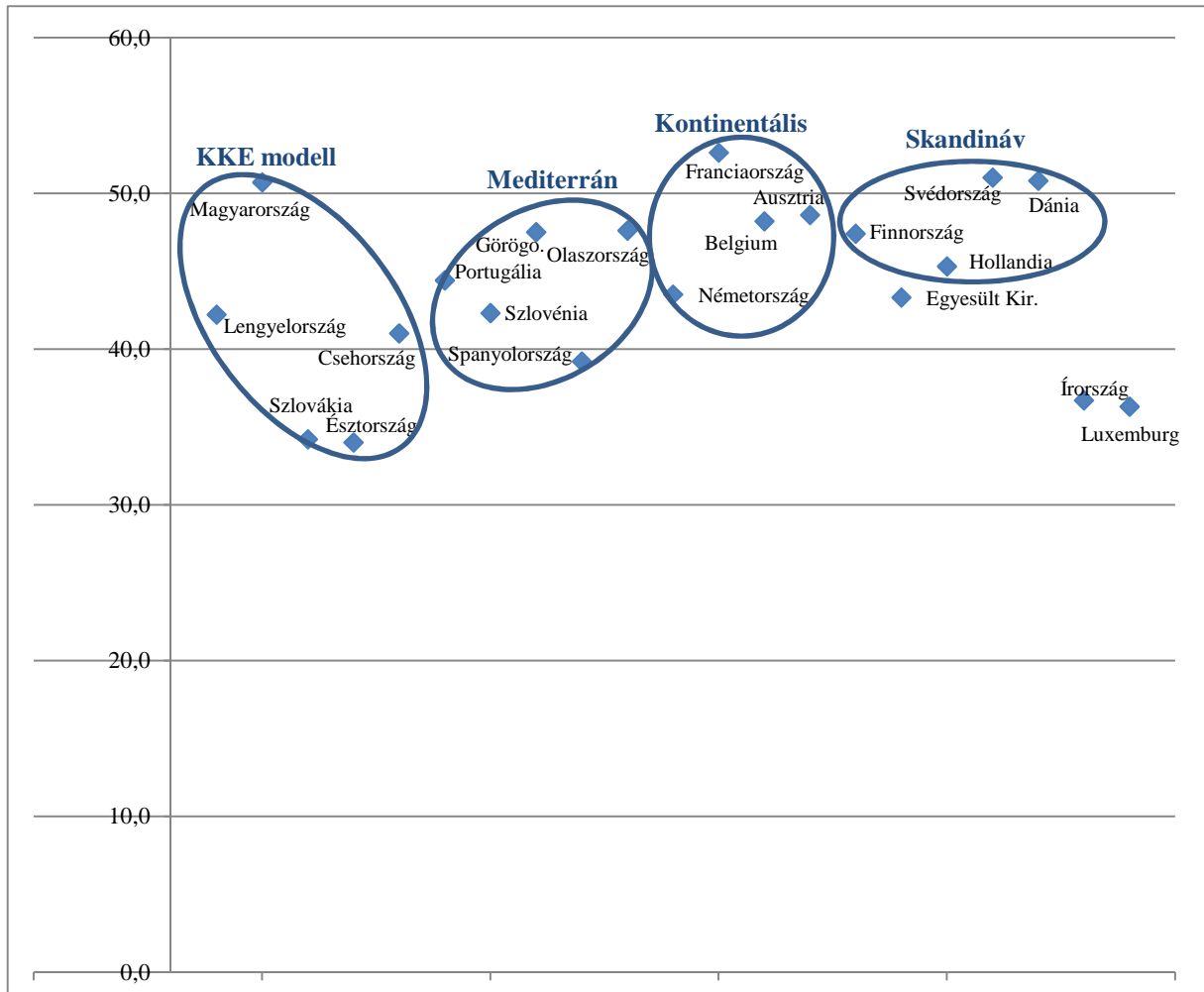
Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

45 százaléka körül van az állami újraelosztás mértéke, míg az ötödik modell esetében ez minimálisan alacsonyabb, közel 40%.

2. ábra

Az államháztartás kiadásai a GDP százalékában, 2007

Adatok forrása: Eurostat (2014), Muraközy (2010) alapján

Megjegyzés: Az x tengelyen az országok fejlettség szerinti sorrendben szerepelnek (GDP/fő)

A válság, illetve a válságkezelés hatására azonban ugrásszerűen megnőtt az államháztartás kiadásainak súlya a GDP-ben, amelyet a költségvetési deficit és államadósságok jelentős növekedése kísért (3. ábra). Szembetűnő, hogy az állami újraelosztás a KKE modell országain kívül mindegyik modell esetében nőtt. A kontinentális modell országain belül tovább nőttek a különbségek, és az angolszász modell két országa is tovább távolodott egymástól, mindkét ország visszaesett a fejlettségi rangsorban, viszont mindegyiknél közel azonos mértékben nőtt a redistribúció. A KKE modell esetében nem figyelhető meg felfelé történő elmozdulás, és a

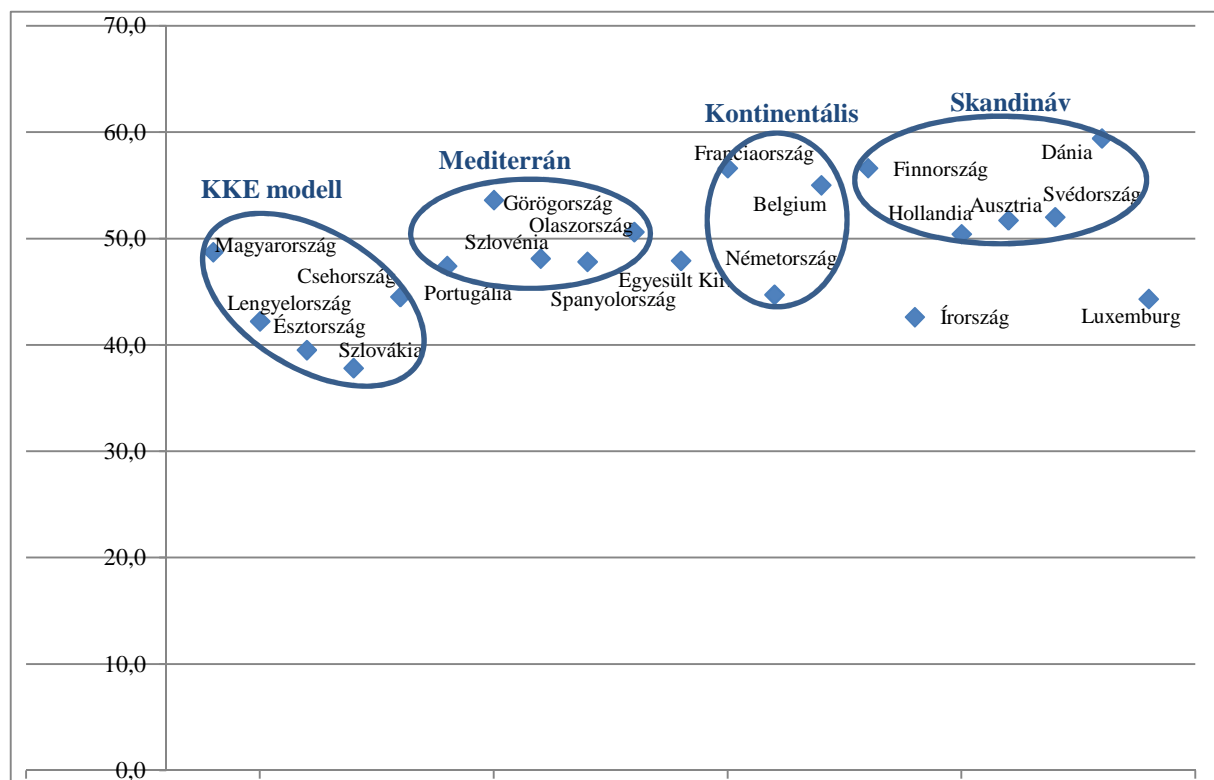
Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

modellen belül csekély mértékű felzárkózás ment végbe, hiszen Magyarország esetében valamelyest csökkent az államháztartás súlya. 2012-re Szlovénia még távolabb került a KKE modell országaitól az egy főre eső GDP növekedésének köszönhetően, az állami redistribúció mértéke viszont a többi KKE-ország átlagos szintjén áll.

3. ábra

Az államháztartás kiadásai a GDP százalékában, 2012

Adatok forrása: Eurostat (2014), Muraközy (2010) alapján

Megjegyzés: Az x tengelyen az országok fejlettség szerinti sorrendben szerepelnek (GDP/fő)

A jóléti állam modellek bőkezűségi trendjei

A jólétnek számos forrása lehet, Barr (2012) az alábbi négy területet emelte ki: munkaerőpiac, vállalati foglalkoztatási jóléti rendszer, családon belüli vagy kívüli önkéntes jóléti kezdeményezések, valamint az állami természetbeni vagy egyéb jóléti juttatások (aggregált szociális kiadások). Jelen tanulmány eltekint az első három vizsgálatától, és kizárólag az állami szociális védelmi rendszerek által biztosított területre fókuszál.

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

A szociális védelem fogalmára, – hasonlóan a jóléti államhoz – nincs általánosan elfogadott definíció. Számos olyan körülmény jelentkezik, amikor egy személy, család vagy háztartása szociális védelem körébe tartozó ellátásokra, szolgáltatásokra igényt tarthat, illetve azokra jogosulttá válhat. Összehasonlító elemzéseknél teljesen eltérő megoldások állnak rendelkezésre, az egyes országok viszonyai, szociális célú újraelosztása is jelentősen eltérő, azonban a kiadások szerkezete nem képezi e vizsgálat tárgyát, kizárólag az aggregált szociális kiadások mértéke, időbeli változásai.

A 4. ábra szemlélteti a különböző jóléti modellek átlagos bőkezűségi értékeit, amelyek az államháztartás alakulásával összhangban változtak.

Válság során megnő a kereslet a szociális jóléti szolgáltatások iránt, így fontos a változások irányának és mértékének részletes vizsgálata. A válságot követően az aggregált állami szociális kiadások az OECD országok átlagában 2009 és 2013 között rendre GDP-arányosan 22% körül alakultak, ami 2 százalékpontot meghaladó növekedés 2005-höz képest (*melléklet 1. táblázat*). Ugyanebben az időszakban az EU21 tagállamai esetében 25%-ra nőttek az aggregált szociális kiadások GDP-arányos szintje, szintén 2 százalékpontot meghaladó mértékben 2005-höz viszonyítva. Átlagos szinten tehát nem következett be visszaesés, azonban az országokat külön-külön megvizsgálva már teljesen eltérő a kép.

A szociális kiadások növekedése két okból lehetséges, egyrészt a növekvő társadalmi szükségletek valóban megnövelik a kiadásokat, másrészt a kiadások növekedése a gazdasági teljesítmény romlásának is következménye, hiszen a romló GDP adat miatt magasabb a GDP-arányos mutató. Ennek a kiszűrésére az OECD (2012) vizsgálta a reál aggregált szociális kiadásokat, amely szintén a szociális kiadások megnövekedését támasztotta alá az OECD-n belül. A reál aggregált szociális kiadások 2012-re az EU21 átlagában 108%-ra, míg a teljes OECD-n belül 112%-ra nőttek a 2007-es évet bázisul véve (*melléklet 2. táblázat*). Jelentős mértékben a válságot követően kizárólag Görögországban (83%) és Magyarországon (86%) csökkentek a reál szociális kiadások, továbbá még Portugáliában, de ott csak a 2012-es évre.

A jóléti modellek bőkezűségi trendjeinek vizsgálatakor összességében megállapítható, hogy a válság kitöréséig erős konvergencia ment végbe mindegyik modell esetében (4. ábra). Ez különösen a 2000-es évek elején erősödött, amikor a kedvező gazdasági környezetre eltérően reagáltak a skandináv államok, amelyek sikeresen reformálták meg jóléti rendszereiket, míg például ugyanebben az időszakban az angolszász modell országai éppen kiterjesztették azokat. A kontinentális és skandináv modell ugyanazt a trendet mutatta egészen a válság kitöréséig, azonban a válságra teljesen eltérően reagáltak. A kontinentális jóléti államokban nőtt egyedül a bőkezűségi mutató, az összes többi modell visszafogta bőkezűségét. A válság a korábbi modellek

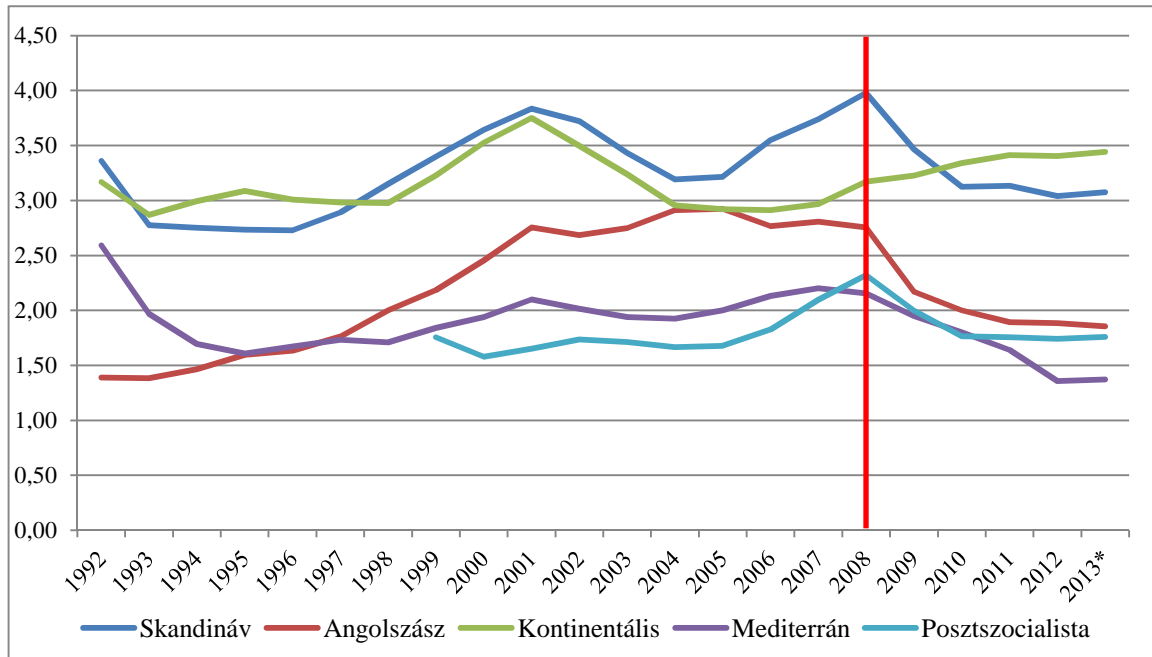
Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

közötti konvergenciát megtörte, a kontinentális modell a válság előtti szintnél magasabb szinten stabilizálta bőkezűségét, míg a skandináv országok visszavettek a bőkezűségből.

4. ábra

A jóléti állam bőkezűségi trendjei a különböző modellek esetében

Adatok forrása: Eurostat: Labour Force Survey, OECD SOCX adatbázis a szociális védelmi kiadásokra vonatkozóan.

*2012-es függőségi ráta mellett.

Megjegyzés: A modellhez tartozó értéket a csoportátlagok adják.

Az angolszász modellen belül az Egyesült Királyságban 2006-ban vezettek be jóléti reformcsomagot, csökkentve az állam jóléti kiadásait, amelynek hatása jól kirajzolódik a bőkezűségi mutató visszaesésében. A jóléti juttatások visszafogását csak tovább erősítette a 2008/2009-es válság. A mediterrán modell országaiban a bőkezűségi mutató a válság előtt nőtt, de csak kis mértékben, azonban a válság hatására jelentősen csökkent, a szintje a KKE országoknál is alacsonyabbá vált. A mediterrán modell esetében mindenképpen fontos kiemelni, hogy a bőkezűségben való romlás nem a szociális kiadások visszavágásának köszönhető, hiszen 2013-ig folyamatosan nőttek. Egyedül Görögországban, és csakis 2013-ban csökkentek az aggregált szociális kiadások, habár a gazdasági teljesítményt is figyelembe véve (GDP) fontos megemlíteni, hogy Görögországban 2010-től drasztikusan csökkentek a szociális kiadások reál értelemben (83%-ra 2013-ban 2007-es bázison). A függőségi ráta jelentős megugrása, különösen a munkanélküliség megnövekedése vezetett ehhez a nagy arányú csökkenéshez. A

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

bőkezőségi mutató a válság hatására majdnem a kezdeti, 1995-ös szintre esett vissza. A KKE országok, habár alacsonyabb bőkezőségi szintről indultak, a válság idejére elérték a mediterrán országok szintjét, és a válságkezelés során visszaesett ugyan a jóléti állam bőkezősége, de nem akkora mértékben, mint a mediterrán országokban, és a kezdeti kiigazítás után beállt az angolszász modellel közel azonos szintre, és 2010 óta nem is változott. Bár a legtöbb országban kiterjesztették a szociális védelmi rendszert, hogy a válság negatív hatásait ellensúlyozzák, de például Magyarország esetében éppen a szociális kiadások lefaragását figyelhetjük meg, amely egy szélesebb, a közpénzügyek stabilizálására irányuló terv része. A következőkben az egyes jóléti modelleken belüli tendenciákat vizsgáljuk.

Skandináv modell

A skandináv modell a bőkezőségi mutató alapján semmiképpen sem kiterjedtebb, bőkezűbb, mint a kontinentális modell. Szembetűnő, hogy a 90-es évek válságát követően a skandináv bőkezőségi mutató a kontinentális szintje alá csökkent. Ez legnagyobb részben a 90-es évek elején Finnországot sújtó válságra válaszul bevezetett intézkedéseknek köszönhető, illetve ekkor Svédországban is jelentős jóléti reformok kerültek bevezetésre.. A „válság-reform hatás” mellett az is magyarázza a skandináv és a kontinentális modell hasonlóságát a bőkezűség tekintetében, hogy bár a 90-es évek közepéig a szociális kiadások aggregált szintje a legmagasabb, azonban a jóléti állam univerzális jellegéből adódóan a kedvezményezett kör is szélesebb, így a bőkezőségi mutató arányosan alacsonyabb. A válságot követően a modellen belüli különbségek jelentősen mérséklődtek, a holland bőkezűség magasabb szinten maradt, azonban a másik három ország esetében jelentős konvergencia figyelhető meg a bőkezőségi mutatóban, de az aggregált szociális kiadások is közel azonos szintre kerültek.

A skandináv modell országait egyenként vizsgálva (5. ábra) megállapítható, hogy a 90-es évek elejét jellemző jóléti kiadáscsökkenés után fokozatos és mindegyik országban felívelt a jóléti állam bőkezőségi trendje, amelynek a 2000-es évek reformjai vetettek véget. Ezt a folyamatot csak tovább erősítette a 2008/2009-es válság. A skandináv modellen belül egyedül Finnországban figyelhető meg a bőkezőségi mutató fokozatos növekedése, azonban jelentősen alacsonyabb szintről indult ez a mutató, a válságot követően a növekedést felváltotta a stagnálás.

Szembetűnő a válságot követő jelentős konvergencia, ezt jól szemlélteti, hogy a modellen belüli szórástényező 26%-ról 8% alá mérséklődött 2013-ra. Ezen a modellen belül a munka, különösen az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök jutnak központi szerephez, a munkahelyek

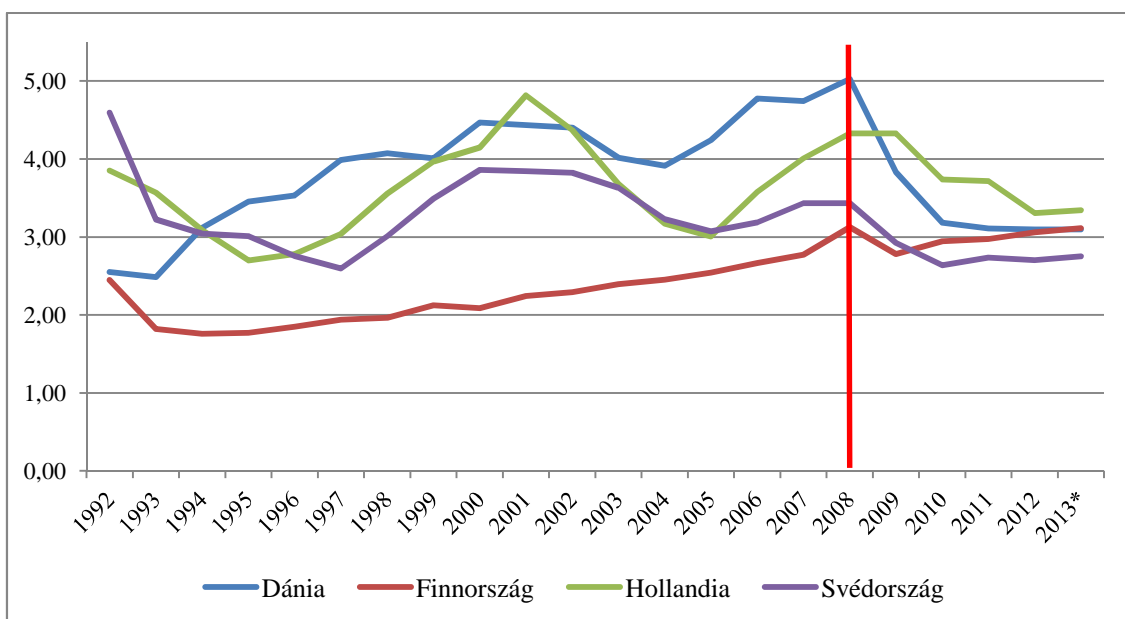
Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

védelme kulcsfontosságú tényező¹⁷. 2000-től jelentős a visszaesés a bőkezűségi mutatóban, majd ezt követően 2005 és 2009 között Hollandiában felívelt a bőkezűség, amely folyamatnak a válság vetett véget. Finnországban a bőkezűségi mutató a teljes időszak alatt konvergált a többiek átlagos értékéhez.

5. ábra

Bőkezűségi mutató a skandináv modell országaiiban

Adatok forrása: Eurostat: Labour Force Survey, OECD SOCX adatbázis a szociális védelmi kiadásokra vonatkozóan.

*2012-es függőségi ráta mellett.

Svédország, Finnország és Dánia esetében továbbra is kiterjedt jóléti ellátórendszer működik, a válság következtében a bőkezűségi mutató alakulásában nem figyelhető meg éles változás a korábbi trendhez képest. Egy korábbi válság kikényszerítette a jóléti reformot Svédország és Finnország esetében, sikeresen új életet leheltek a jóléti állam modelljükbe úgy, hogy versenyképesek lettek, viszont az alapvető sajátosságaikat megtartották. A sikerességük bizonyítékának tekinthető az a tény, hogy a jelenlegi válság hatására nem volt szükség jelentős reformra. Például válság esetén a svéd kormány kiterjedt szociális védelmi rendszerre támaszkodhat, azonban a válság hatásának különösen kitett csoportok számára új programokat

¹⁷ Az angol kifejezésben ezt így jellemzik: „shift from welfare to workfare” (Delsen, 2012). Például hozható Hollandiában az 1994-es „munka, munka és még több munka” stratégiája, aminek következtében, aktív munkaerő-piaci politika hatására hatékonyabbá vált a szociális ellátás (Hemerijck et al., 2013).

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

is bevezettek 2008-ban (oktatás és aktív munkaerő-piaci programok). A recesszió habár mély volt, de nagyon hamar túljutott rajta a svéd gazdaság, ami bizonyítékul szolgálhat az automatikus stabilizátorok rendszerének rendkívül jó működésére (Starke et al., 2014:13). Ezt bizonyítja, hogy 2005-ről 2009-re a teljes modellen belül körülbelül 3 százalékponttal nőttek az aggregált szociális kiadások. Svédországban viszont 2009-et követően sikerült a szociális kiadásokat lefaragni, míg a többi országban stagnáltak vagy minimálisan nőttek ebben az időszakban (1. táblázat).

1. táblázat

Állami aggregált szociális kiadások a GDP százalékában a skandináv modell országokban

	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Dánia	28,90	26,40	27,70	30,20	30,62	30,58	30,78	30,79
Finnország	30,70	24,20	26,20	29,40	29,55	29,22	30,00	30,53
Hollandia	23,80	19,80	20,70	23,20	23,40	23,42	24,02	24,30
Svédország	32,00	28,40	29,10	29,80	28,30	27,56	28,13	28,64

Forrás: OECD SOCX adatbázis

A dán „flexicurity”¹⁸ rendszer nyomás alá került a válság miatt, mivel európai viszonylatban Dániában a legmagasabb a munkaerő-piaci kiadások GDP-arányos kiadása, ezért 2010-ben szükséges volt a nagylelkű munkanélküli ellátások lecsökkentése négy évről kettőre (Gilbert – Besharov, 2011). Svédország és Dánia már a válságot megelőzően konszolidálta közpénzügyeit, és az előregedő társadalom problémáját is igyekeztek kezelni. Mind a két ország kiválóan bizonyítja, hogy a fegyelmezett fiskális politika nem káros egy jól működő jóléti államra, sőt ez további teret enged egy válság kezelésére. Ezeknek az országoknak nem kellett az adósságválsággal is megbirkózniuk, így nagyobb tere maradt a gazdaságpolitikájuknak, hogy szociálpolitikai intézkedéseikkel a válság negatív hatásait mérsékeljék (Hemerijck et al., 2012).

Angolszász modell

Az angolszász modell esetében az ír bőkezűségi ráta a teljes időszak alatt a brit szint alatt maradt. 2005-ig közeledett a britéhez a mutató, azonban azóta a különbség folyamatosan nő. Az erős divergenciát jól jelzi, hogy a modellen belüli szórástényező 27%-ról 41%-ra nőtt. Az azonban szépen kirajzolódik, hogy a két állam szociális kiadásai azonos trendet követnek (6. ábra). Mind a két ország esetében a jóléti reform megelőzte a válság kitörését, 2006-tól a

¹⁸ A flexicurity – rugalmasság és a security – biztonság szavakból kreált kifejezés, amely azt jelenti, hogy egyszerre rugalmas a munkaerő-piac, azonban védelmet is biztosít a munkavállalók számára.

Orosz Ágnes

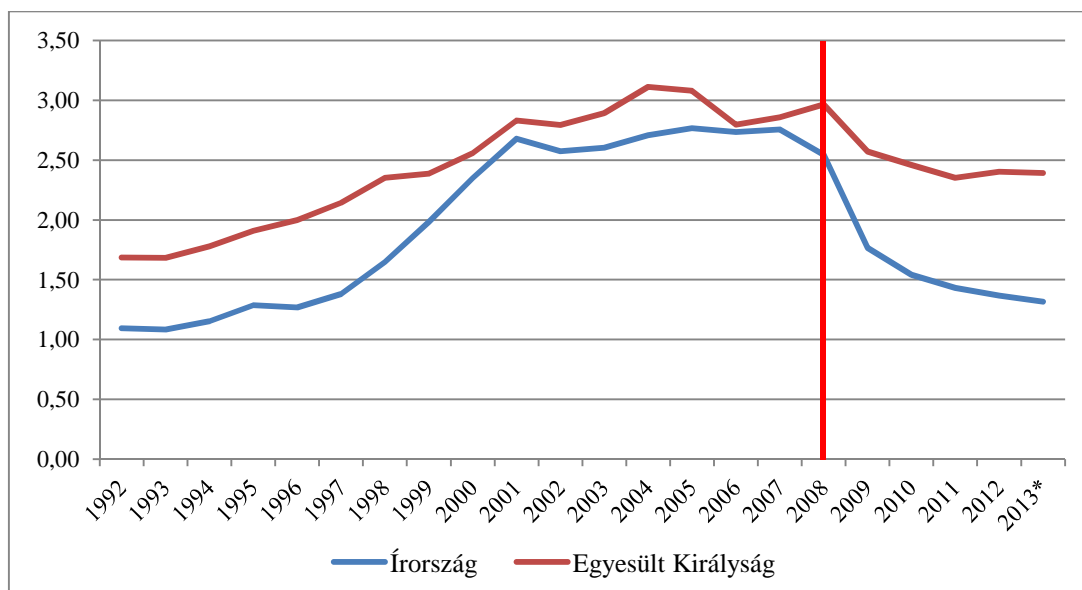
Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

bőkezőségi mutató minimális csökkenése figyelhető meg, ennek a folyamatnak adott további lendületet a válság 2009-től, azonban a bőkezőségi mutató folyamatos csökkenése sokkal kisebb mértékű az Egyesült Királyság esetében, mint Írországnál.

Az Egyesült Királyság esetében tetten érhető a 2006-os „Új Munka” (New Labour Welfare Reform Bill) jóléti reform csomag hatása (Rutherford, 2012), aminek következtében csökkenésnek indult a jóléti állam bőkezősége, a válságot követően a bőkezűség azonban csak minimálisan csökkent tovább. Írország 2005-re majdnem a brit szintre növelte jóléti államának bőkezűségét, azonban az ekkor bevezetett „fejlesztő jóléti állam” koncepció előtérbe helyezte a szociális partnerséget¹⁹, ami a bőkezőségi mutató csökkenésében nyilvánult meg (NESC, 2005).

6. ábra

Bőkezőségi mutató az angolszász modell országában

Adatok forrása: Eurostat: Labour Force Sourvey, OECD SOCX adatbázis a szociális védelmi kiadásokra vonatkozóan.

*2012-es függőségi ráta mellett.

A válság következtében az ír szociális kiadások jelentősen megugrottak a 2005-ös szinthez képest, míg 16%-on álltak 2005-ben, 23,6%-ra nőttek 2009-ben (az Egyesült Királyságban 24,1% volt ebben az évben). A bőkezűség visszaesése itt is a függőségi rátában keresendő, hiszen a munkanélküliség szintje 2008-ról 2009-re majdnem megkétszereződött, 6,4%-ról 12%-

¹⁹ Szociális partnerség a szakszervezetek és a kormányzat együttműködését takarja, amely során a szakszervezetek részt vesznek a központi béralkukban, ezáltal befolyással bírnak a tágabb értelemben vett szociálpolitikára és jóléti intézkedésekre (McDonough - Dundon, 2010).

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

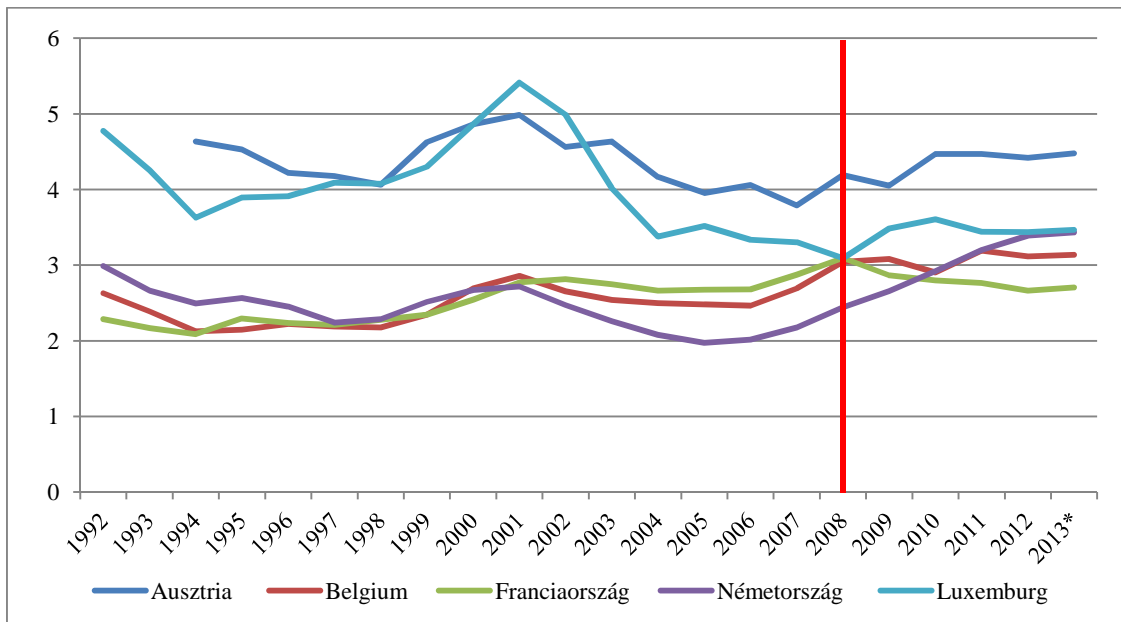
ra ugrott. Habár az ír gazdaságot nagyon erősen sújtotta a válság, 2010-et követően a bevezetett megszorítások eredményeként folyamatosan csökkent a szociális kiadások nominális szintje, hozzávetőlegesen 2 százalékponttal 2010-től 2013-ra, viszont az állami szociális kiadások reál szintje a 2008-2013-as időszakban jelentősen meghaladja a 2007-es bázisévben mért szintet. A válság hatására az ír bőkezűségi mutató 2013-ban közel az 1992-es szintre esett vissza.

Kontinentális modell

A kontinentális modell egyedülálló abból a szempontból, hogy a többi modellel ellentétben a bőkezűségi mutató növekedett a válság hatására. Franciaországban és Luxemburgban volt csak tapasztalható minimális visszaesés (7. ábra). A válságra adott válasz plasztikusan szemlélteti a kontinentális modell ama sajátosságát, hogy a foglalkoztatás szinten tartásával együtt sikeresen lehet a kormányzati bevételek szintjét stabilizálni (Wagner, 2012), így fenntartható a jóléti modell.

7. ábra

Bőkezűségi mutató a kontinentális modell országaiban

Adatok forrása: Eurostat: Labour Force Sourvey, OECD SOCX adatbázis a szociális védelmi kiadásokra vonatkozóan.

*2012-es függőségi ráta mellett.

A kontinentális modell országaiban nem, vagy alig nőtt a függőségi ráta a válságot követően, sőt Németországban és Ausztriában még csökkent is. A modell sajátossága a munkaerő-piac relatíve

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

kedvező helyzete. Ennek ismertetéséhez a 2. táblázat összegzi a munkanélküliség alakulását 2007 és 2013 között a kontinentális modell országában. Németországban a recesszióból történő gyors kilábalás együtt járt a munkanélküliségi ráta jelentős csökkenésével, amely mértéke példa nélküli folyamat az EU-ban ebben az időszakban. Ennek köszönhető, hogy a német bőkezűségi mutató a válság alatt folyamatosan és dinamikusán növekedett.

2. táblázat

Munkanélküliségi ráta a kontinentális modell országában (2007-2013)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Belgium	7,5	7	7,9	8,3	7,2	7,6	8,4
Németország	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5	5,3
Franciaország	8,4	7,8	9,5	9,7	9,6	10,2	10,8
Luxemburg	4,2	4,9	5,1	4,6	4,8	5,1	5,9
Ausztria	4,4	3,8	4,8	4,4	4,2	4,3	4,9*

Adatok forrása: Eurostat: Labour Force Sourvey

* ECOFIN (2014): Winter forecast 2014- EU economy: recovery gaining ground

A függőségi ráta kedvező alakulása miatt Németországban és Ausztriában úgy valósult meg a bőkezűség növekedése, hogy közben az aggregált szociális kiadásokat csökkentették, habár a 2007-es évet bázisul véve az aggregált szociális kiadások reál értelemben mégis nőttek mind a két országban, habár kisebb mértékben, mint Belgiumban vagy Luxemburgban (*melléklet 2. táblázat*). Franciaországban nőtt meg a függőségi ráta a legnagyobb mértékben, hiszen jelentősen megugrott a munkanélküliség szintje, így a bőkezűségi mutató szinten tartásához az aggregált szociális kiadások növelése volt szükséges. Belgiumban és Luxemburgban nem volt jelentős a függőségi ráta növekedése, így az aggregált szociális kiadások is csak minimálisan nőttek. A szociális kiadások alakulását a kontinentális modell országában a 3. táblázat összegzi.

3. táblázat

Állami aggregált szociális kiadások a GDP százalékában a kontinentális modell országában

	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Ausztria	26,50	26,60	27,10	29,10	28,86	27,89	27,94	28,29
Belgium	26,20	25,30	26,50	29,70	29,49	29,73	30,53	30,73
Franciaország	29,30	28,60	30,10	32,10	32,39	32,02	32,52	33,02
Németország	26,60	26,60	27,30	27,80	27,12	25,89	25,86	26,18
Luxemburg	20,80	20,90	22,80	23,60	23,02	22,58	23,18	23,38

Forrás: OECD SOCX adatbázis

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

A bőkezűségi mutató tekintetében a kontinentális modellen belül is jelentős konvergencia figyelhető meg, a szórástényező az 1995-os 34%-os szintről 19%-ra mérséklődött, tehát a modell országai a bőkezűségi dimenzióban egyre hasonlóbakká váltak.

Mediterrán modell

A jelenlegi válság komoly kihívás elé állítja a mediterrán államok szociális modelljét. értelműen kirajzolódik, hogy a jelenlegi válság aláássa a jóléti államot a mediterrán országokban, mindegyik országban jelentősen visszaesett a bőkezűségi mutató. Az Európai Unió gazdasági közül a problémák a legsúlyosabban ebben a régióban jelentkeznek. Míg az átlagos gazdasági visszaesés a 2007 és 2013 közötti időszakra vonatkoztatva 1%-os volt a teljes EU-ban, addig ez 5,5% volt Spanyolországban, 7,4% Portugáliában, 7,8% Olaszországban és 23,5% Görögországban. A recesszió legszembetűnőbb kísérőjelensége a munkanélküliség megnövekedése volt, amely szintén a mediterrán országokban súlyosbodott el a leginkább (Matsaganis, 2013). A bőkezűségi mutatóban való éles csökkenés Portugáliában 2000-ben és 2005-ben Spanyolországban azt mutatja, hogy ezekben az államokban már a válság előtt is beállt valamilyen jóléti fordulat, míg a másik két államban ezt a válság kényszerítette ki (8. ábra). Olaszország viszont még a válság ellenére is a 1995-ös kezdeti szinthez képest jelentősen növelte jóléti rendszere bőkezűs

4. táblázat

Munkanélküliségi ráta a mediterrán modell országaiban (2007-2013)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Görögország	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	24,3	27,3*
Spanyolország	8,3	11,3	18	20,1	21,7	25	26,4
Olaszország	6,1	6,7	7,8	8,4	8,4	10,7	12,2*:
Portugália	8,9	8,5	10,6	12	12,9	15,9	16,5

Adatok forrása: Eurostat: Labour Force Sourvey

* ECOFIN (2014): Winter forecast 2014- EU economy: recovery gaining ground

A munkanélküliség drasztikus megugrása a függőségi ráta növekedését eredményezte a modell országaiban, így a bőkezűség még abban az esetben is jelentősen visszaeshet, ha a szociális kiadások szinten maradnak, vagy még növekednek is. A jól működő szociális védelmi rendszer is működhet automatikus stabilizátorként, ha a gazdaság recesszióba süllyed, az állam megnöveli a szociális kiadásokat, és a sikeres kilábalás után újra lecsökkentheti azokat (Basso et al. 2012). Az 5. táblázat alapján akár igazolhatónak tűnhetne ez a folyamat, mivel Görögország kivételével – ahol csak 2012-ről 2013 estek vissza a szociális védelmi kiadások – mindegyik országban

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

növekedtek az aggregált szociális kiadások, azonban a bőkezűségi mutató jelzi, hogy a rászoruló arányának növekedése messze felülmúlja az aggregált szociális kiadások bővülését, így a fentebb említett stabilizáló funkcióját nem képes ellátni a mediterrán jóléti modell.

5. táblázat

Állami aggregált szociális kiadások a GDP százalékában a mediterrán modell országában

	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Görögország	17,50	19,30	21,10	23,90	23,33	24,41	24,12	22,00
Olaszország	19,80	23,10	24,90	27,80	27,75	27,50	28,03	28,44
Portugália	16,50	18,90	23,00	25,60	25,43	25,02	25,04	26,38
Spanyolország	21,40	20,20	21,10	26,00	26,69	26,41	26,78	27,43

Forrás: OECD SOCX adatbázis

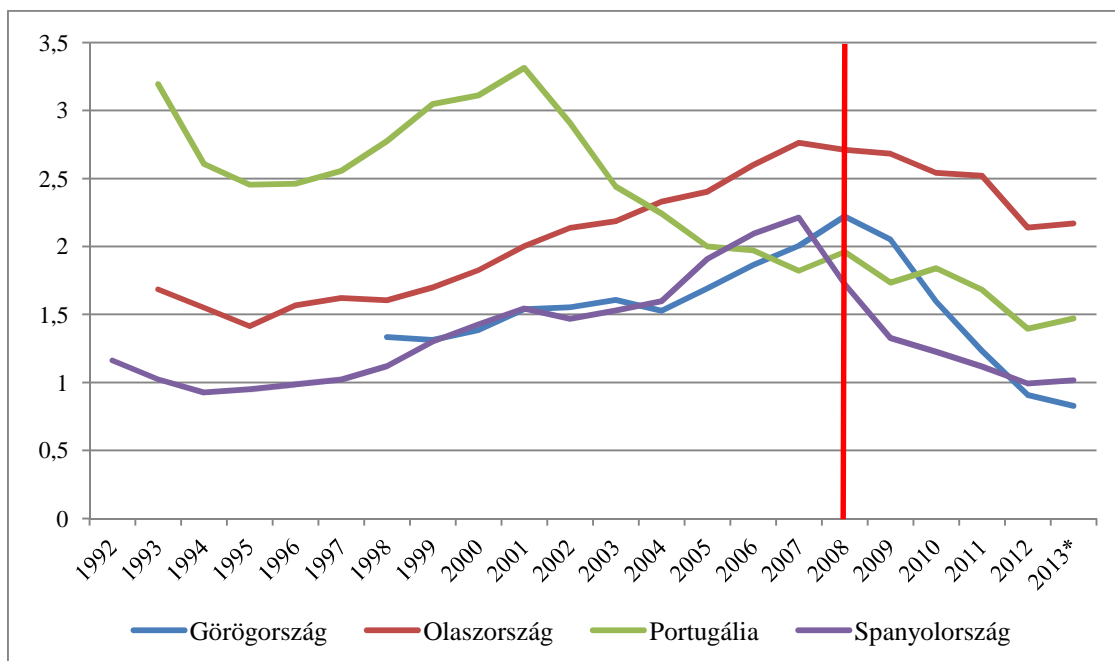
Az aggregált szociális kiadásokat reál szinten vizsgálva a 2007-es évet bázisul véve, Görögország kivételével mindenhol kiterjesztették a szociális védelmi rendszert, Portugáliában fordulatot egyedül 2013-ban jelentkezett, amikor a szociális kiadások szintje a 2007-es évi alá süllyedt. A recesszió súlyosságát jelzi Görögországban, hogy az aggregált szociális kiadások a 2007-es évi szint 83%-ára estek vissza 2013-ban, a bőkezűségi mutató 1 alá süllyedt (8. ábra). Az elmélet alapján úgy értelmezhető, ha a bőkezűség egy alá süllyed, hogy a görög állam arányosan kevesebbet költ a rászorulóakra, mint a többi állampolgárra.

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

8. ábra

Bőkezőségi mutató a mediterrán modell országában

Adatok forrása: Eurostat: Labour Force Survey, OECD SOCX adatbázis a szociális védelmi kiadásokra vonatkozóan.

*2012-es függőségi ráta mellett.

Össességében megállapítható, hogy a mediterrán országokban végrehajtott jelentős mértékű megszorítások a jóléti állam összehúzóását eredményezték, azonban a modellen belül jelentősen megnövekedtek a különbségek. A modell országai 2005-ig egyre hasonlóbba váltak, azonban a válság hatására a konvergencia erős divergenciába ment át. Ezt a divergenciát jelzi, hogy a bőkezőségi mutató időbeli alakulását vizsgálva azt kapjuk, hogy a modellen belüli szórástényező a 1998²⁰-os 43% fölötti szintre ugrott vissza, pedig ez az érték 2000 óta folyamatosan csökkent, 2005-ben és 2006-ban 15% alatt volt, és közvetlenül a válság előtt sem haladta meg a 20%-ot.

Posztoszocialista jóléti modell

A posztoszocialista jóléti modellen belül jelentős különbségek figyelhetők meg a vizsgált időszak alatt, azonban a változások trendje azonos, és a válságot követően a bőkezőségi mutató sokkal hasonlóbba vált. A jóléti rendszerek kiadási szerkezetében tapasztalható konvergenciát jelzi (9.

²⁰ Az első év, amikor mind a négy országra van adat.

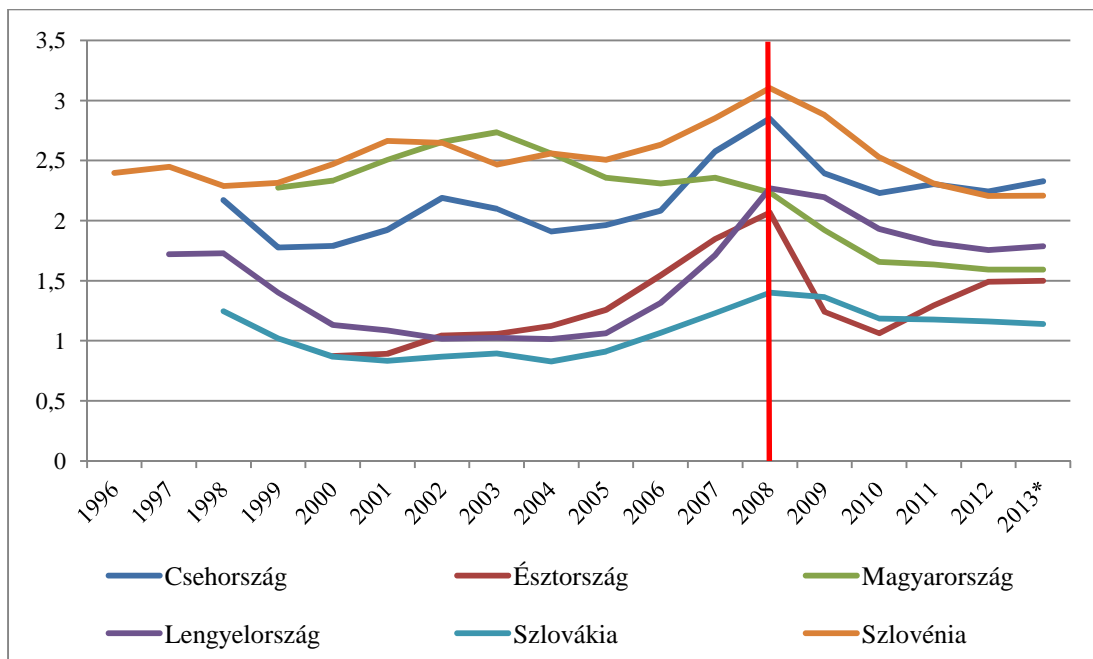
Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

ábra), hogy a modellen belüli szórástényező a 46%-os szintről (2000) 25,5%-ra mérséklődött (2013). A bőkezűség alapján a KKE-régió országai 2013-ban sokkal hasonlóbbak, mint például a mediterrán modell államai, így igazolható, hogy lehetséges őket egy modellen belül értelmezni, vizsgálni.

9. ábra

Bőkezűségi mutató a posztoszocialistamodell országaiban

Adatok forrása: Eurostat: Labour Force Survey adatok, OECD SOCX adatbázis a szociális védelmi kiadásokra vonatkozóan.

*2012-es függőségi ráta mellett.

A 9. ábráról leolvasható, hogy a 2008/2009-es válság fordulatot hozott, hiszen a válság kitöréséig mindegyik ország esetében a bőkezűség növekedése figyelhető meg, habár eltérő dinamikával. Ezekben az államokban a jóléti állam terjeszkedése összhangban van azzal az állásponttal, miszerint a gazdasági fejlődés magával hozza a szociális kiadások megnövekedését (Wilensky, 1975). Castles (2004) ezt egyenesen a jóléti államok inherens ellentmondásának tartja, miszerint a jóléti szolgáltatások nyújtásával az államok fokozatosan gerjesztik a keresletet azok iránt. A posztoszocialista országok esetében is a válság kikényszerítette a bőkezűség visszaszorítását.

Kivételnek egyedül Magyarország tekinthető, amely – ahogy említettem – a jóléti kiadások visszafogását 2006-ban kezdte meg egy szélesebb konszolidációs csomag részeként. Ez a

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

folyamat tovább folytatódott a válság hatására. Görögország mellett Magyarország volt az, amely jelentősen lecsökkentette az aggregált szociális kiadások reál szintjét 86%-ra 2007-es bázison.

Észtország kivételével mindegyik államban folyamatosan csökkent a jóléti állam bőkezősége 2009-et követően. Ezekben az országokban minimálisan nőttek az aggregált szociális kiadások (6. táblázat), így a bőkezűségben tapasztalható visszaesés a függőségi ráta növekedésének köszönhető. Szlovákiában már 2011-től minimálisan csökkentették az aggregált szociális kiadások nominális szintjét, de reál értelemben 2013-ban is 15 százalékponttal haladta meg a 2007-es szintet.

Észtország a többiektől eltérő mintát mutat. A válság hatására jelentősen visszaesett a bőkezűségi mutató, majd pedig újból növekedni kezdett, holott 2010-től folyamatosan és jelentősen csökkenteni kezdték az aggregált szociális kiadások szintjét. Ez a munkanélküliségi ráta alakulásának a következménye, amely 2010-re 16,9%-ra ugrott, viszont a következő évtől kedvezően alakult, 2012-ben 10,2%-ra mérséklődött.

Szlovákia szinte a teljes időszak alatt a legalacsonyabb bőkezűségi rátával rendelkezik, minimális növekedést követően, 2009-től folyamatosan, viszont kis mértékben csökkent a mutató, amely 2013-ra a görög ráta után a legalacsonyabb.

6. táblázat

Állami aggregált szociális kiadások a GDP százalékában a mediterrán modell országában

	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Csehország	17,40	19,10	18,70	20,70	20,82	20,78	20,99	21,77
Észtország	..	13,90	13,10	20,00	20,08	18,24	17,63	17,74
Magyarország	..	20,70	22,50	23,90	22,87	21,92	21,57	21,56
Lengyelország	22,60	20,50	21,00	21,50	21,82	20,51	20,57	20,94
Szlovákia	18,80	17,90	16,30	18,70	19,14	18,10	18,28	17,95
Szlovénia		21,80	21,10	22,60	23,64	23,74	23,73	23,78

Forrás: OECD SOCX adatbázis

Összességében megállapítható, hogy annak ellenére, hogy a vizsgált poszt-socialista jóléti államok bőkezűsége nagyságrendekkel alulmúlta a többi modell szintjét, a közeljövőben nem várható további konvergencia. A válság egyértelműen kikényszerítette a jóléti kiadások visszafogását.

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

Következtetések

Tanulmányom fő kérdése az volt, hogy hogyan alakultak a kormányzati kiadások az elmúlt két évtizedben, különös tekintettel az aggregált szociális kiadásokra. Továbbá azt vizsgáltam, hogyan változtak meg ezek a trendek a 2008/2009-es pénzügyi és gazdasági válság hatására. A kérdések megválaszolásához felvázoltam az államháztartás trendjeit az Európai Unió tagállamaiban, valamint elemeztem a különböző jóléti rezsimek esetében az aggregált szociális kiadások és a bőkezűségi mutató időbeli alakulását. Az áttekintésből adódó legfontosabb következtetés, hogy a jóléti modellek megőrizték sajátos jegyeiket, amelyet a válságra adott eltérő válaszok tovább erősítettek. 2007-ig jelentős közeledés volt megfigyelhető az egyes jóléti modellek bőkezűségi trendjeiben, viszont a különböző válságkezelési programok hatására újra erőteljesen divergálnak.

Általánosan megállapítható, hogy az állam szerepe a kilencvenes évekre sohasem látott méretűre emelkedett az EU-ban, viszont 2007-re mindegyik jóléti modell esetében visszaesett a redistribúció szintje. A jóléti modellek között jelentős konvergencia ment végbe ezen a téren. A válság, illetve a válságkezelés hatására azonban ugrásszerűen megnőttek az államháztartás kiadásai a GDP-hez viszonyítva, amelyet a költségvetési deficittek és államadósságok jelentős növekedése kísért. A KKE-régió országain kívül mindegyik államban nőtt az államháztartás aránya a GDP-hez viszonyítva 2009-től.

A jóléti modellek bőkezűségi trendjeinek vizsgálatakor összességében megállapítható, hogy a válság kitöréséig erős konvergencia ment végbe mindegyik modell esetében. Ez különösen a 2000-es évek elején erősödött, amikor a kedvező gazdasági környezetre eltérően reagáltak a skandináv államok, amelyek sikeresen reformálták meg jóléti rendszereiket, míg például ugyanebben az időszakban az angolszász modell országai éppen kiterjesztették azokat. A válság a korábbi modellek közötti konvergenciát megtörte, a kontinentális modell a válság előtti szintnél magasabb szinten stabilizálta bőkezűségét, míg az összes többi modell esetében visszavettek a jóléti rendszereik bőkezűségéből.

A skandináv modell sikerességéhez hozzájárult, hogy egy korábbi válság kikényszerítette a jóléti reformot, sikeresen leheltek új életet a jóléti állam modelljükbe úgy, hogy versenyképesek lettek, viszont az alapvető sajátosságaikat megtartották. A modell országai bizonyítékul szolgálnak arra, hogy a prudens fiskális politika további teret biztosíthat a válság kezelésére egy jól működő jóléti államban. A skandináv országoknak nem kellett az adósságválsággal is megbirkózniuk, így nagyobb tere maradt a gazdaságpolitikájuknak, hogy szociálpolitikai

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

intézkedéseikkel a válság negatív hatásait mérsékeljék. Az angolszász modell országaiban már 2006-tól a jóléti rendszer reformját figyelhetjük meg, ennek a folyamatnak adott további lendületet a válság 2009-től. A válságkezelés mértéke eltérő volt az Egyesült Királyságban és Írországban, utóbbiban a jóléti állam bőkezűségének jelentős visszaesését eredményezte. A kontinentális modell egyedülálló abból a szempontból, hogy a többi modellel ellentétben a bőkezűségi mutató növekedett a válság hatására. A válságra adott válasz plasztikusan szemlélteti a kontinentális modell sajátosságát, hogy a foglalkoztatás szinten tartásával együtt sikeresen lehet a kormányzati bevételek szintjét stabilizálni, így fenntartható a jóléti modell. A jelenlegi válság komoly kihívás elé állítja, állította viszont a mediterrán államok szociális modelljét. Egyértelműen kirajzolódik, hogy a jelenlegi válság aláássa a jóléti államot a mediterrán országokban, mindegyik országban jelentősen visszaesett a bőkezűségi mutató. Az Európai Unió gazdaságai közül a problémák a legsúlyosabban ebben a régióban jelentkeznek, amelyet nem lehetséges a szociálpolitika eszközeivel kezelni, miközben jelentős költségvetési konszolidációt is végre kell hajtani. A posztoszocialista jóléti államok esetében eltérő dinamikájú, de folyamatos növekedés tapasztalható a bőkezűség tekintetében, habár fontos kiemelni, hogy az EU-n belül a legalacsonyabb szintről indultak ezek az államok. A posztoszocialista országok esetében is a válság kikényszerítette a bőkezűség visszaszorítását.

A KKE-országokkal kapcsolatban összességében megállapítható, hogy a közeljövőben nem várható további közeledés a többi fejlett európai állam bőkezűségi szintjéhez.

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

Hivatkozások

- Achterberg, P – Yerkes, M. (2009): One welfare state emerging? Convergence versus divergence in 16 western countries, *Journal of Comparative Social Welfare*, 25(3), pp. 189-201.
- Armingeon, K. – Bonoli, G. (2006): *The Politics of Post-Industrial Welfare States: Adapting Post-War Social Policies to New Social Risks*. New York: Routledge.
- Barr, N. (2012): *Economics of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press 5th Edition
- Basso, G. – Dolls, M. – Eichhorst, W. Leoni, T. – Peichl, A. (2012): The Effects of the Recent Economic Crisis on Social Protection and Labour Market Arrangements Across Socio-Economic Groups. *Intereconomics*, 47(4) pp. 217-223.
- Bonoli, G. (1997): Classifying welfare states: a two-dimension approach. *Journal of Social Policy*, 26(3) pp. 351-372
- Brooks, C. – Manza, J. (2006): Why do welfare states persist? *The Journal of Politics*, 68(4), pp. 816-827.
- Castles, F. G. (2004). *The Future of the Welfare State: Crisis Myths and Crisis Realities*. Oxford: Oxford University Press
- Deacon, B. (1992): The Future of Social Policy in Eastern Europe. In : Deacon, B. (ed.): *The New Eastern Europe Social Policy Past, Present and Future*. London, Sage Publications), pp. 167-192.
- Delsen, L. (2012): From welfare state to participation society. Welfare state reform in the Netherlands: 2003-2010. NiCE Working Paper 12-103. May 2012. Nijmegen Center for Economics (NiCE) Institute for Management Research, Radboud University Nijmegen
- ECOFIN (2014): Winter forecast 2014 - EU economy: recovery gaining ground. Elérhető: http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2014_winter_forecast_en.htm (Letöltve: 2014.02.27.)
- Esping-Andersen, G. (1990): *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Esping-Andersen, G. (1996): Occupational welfare in the social policy nexus. In: Shalev, M. (ed.): *The privatization of social policy?* New York: Macmillan Press. pp. 327-338.
- Farkas, B. (2011): a közép-kelet-európai piacgazdaságok fejlődési lehetőségei az európai Unióban. *Közgazdasági Szemle*, 58(5) pp. 412-429.
- Fazekas, R. – Tokaji, K. (2007): Társadalmi szükségletek - szociális védelmi rendszerek. *Statisztikai Szemle*, 85(2) pp. 101-129.
- Ferragina, E. – Seeleib-Kaiser, M. (2011): Thematic Review: Welfare regime debate: past, present, futures? *Policy & Politics*, 39(4) pp. 583-611.
- Gilbert, N. – Besharov, D. (2011): Welfare states amid economic turmoil: adjusting work-oriented policy. *Policy & Politics*, 39 (3) pp. 295-308.
- Hemerijck, A. C. –Vandenbroucke, F. – Andersen, T. M. –Pochet, P. – Degryse, C. –Basso, G. – Dolls, M. –Eichhorst, W. – Leoni, T. – Peichl, A. – Taylor-Gooby, P.(2012): The Welfare State After the Great Recession. *Intereconomics*, 47(4) pp. 200-229.

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

- Hemerijck, A.C. – Palm, T.P. – Entenmann, E. –van Hooren, F. J. (2013): Changing European Welfare States and the Evolution of Migrant Incorporation Regimes. Background paper reviewing welfare state structures and reform dynamics in a comparative perspective. Amsterdam: VU University Amsterdam
- Matsaganis, M. (2013): The Crisis of the Welfare State in Northern Mediterranean Countries. In: IEMed Mediterranean Yearbook 2013. Barcelona: European Institute of the Mediterranean (IEMed) pp. 270-273.
- McDonough, T. – Dundon, T. (2010): Thatcherism Delayed? The Irish crisis and the paradox of social partnership. *Industrial Relations Journal*, 41(6) pp. 544-562.
- Midgley, J. (1997): *Social Welfare in Global Context*. Thousand Oaks, London: Sage Publications.
- Muraközy, L. (2010): Válságok állama – államok válsága. *Közgazdasági Szemle*, 57(9) pp. 779–797.
- NESC (2005): *The Developmental Welfare State*, Dublin: National Economic and Social Council
- Nullmeier, F. – Kaufmann, F-X. (2010): Post-war welfare state development. In: Castles et al. (eds.): *The Oxford Handbook of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press. Chapter 6. pp. 81-101.
- OECD (2009): *Government at a Glance 2009*. Paris: OECD
- OECD (2012): *Social spending during the crisis. Social expenditure (SOCX) data update 2012*. Paris: OECD
- Pierson, C. (1991): *Beyond the welfare state? The new political economy of welfare*. Cambridge: Polity Press.
- Pierson, P. (2000): *The new politics of the welfare state*. In: Pierson, C. – Castles, F. G. (eds.): *The Welfare State Reader*. pp. 309-319.
- Pierson, P. (2001): *Coping with Permanent Austerity: Welfare State Restructuring in Affluent Democracies*. In: Pierson, P. (ed.): *The New Politics of Welfare State*. Oxford: Oxford University Press. pp. 410-456.
- Pryor, F. (1968): *Public Expenditures in Communist and Capitalist Nations*. Homewood, IL: R. D. Irwin
- Rutherford, J. (2012): New Labour, the market state, and the end of welfare. In: Rutherford, J. – Davison, S. (eds.): *Welfare reform. The dread of things to come. Soundings*, pp. 51-65.
- Starke, P. – Kaasch, A. – van Hooren, F. (2014): Political Parties and Social Policy Responses to Global Economic Crises: Constrained Partisanship in Mature Welfare States. *Journal of Social Policy*, FirstView Article / February 2014, pp. 1- 22.
- Tanzi, V – Schucknecht, L. (2000): *Public Spending in the 20th Century: A Global Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Kersbergen, K. (1995): *Social Capitalism: A Study of Christian Democracy and the Welfare State*. London: Routledge
- Van Kersbergen, K. – Manow, P. (2009): *Religion, Class Coalitions, and Welfare States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vis, B. – Kersbergen, K. – Hylands, T. (2011): To What Extent Did the Financial Crisis Intensify the Pressure to Reform the Welfare State? *Social Policy & Administration*, 45(4), pp. 338–353.

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

Wagner, N. (2012): Financing social security in the EU: Business as usual? *International Labour Review*, 151(4), pp. 333–349.

Wilensky, H. (1975): *The Welfare State and Equality*. Berkeley: University of California Press

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

Melléklet

1. táblázat: Állami aggregált szociális kiadások a GDP százalékában

	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Ausztria	26,50	26,60	27,10	29,10	28,86	27,89	27,94	28,29
Belgium	26,20	25,30	26,50	29,70	29,49	29,73	30,53	30,73
Csehország	17,40	19,10	18,70	20,70	20,82	20,78	20,99	21,77
Dánia	28,90	26,40	27,70	30,20	30,62	30,58	30,78	30,79
Észtország	..	13,90	13,10	20,00	20,08	18,24	17,63	17,74
Finnország	30,70	24,20	26,20	29,40	29,55	29,22	30,00	30,53
Franciaország	29,30	28,60	30,10	32,10	32,39	32,02	32,52	33,02
Németország	26,60	26,60	27,30	27,80	27,12	25,89	25,86	26,18
Görögország	17,50	19,30	21,10	23,90	23,33	24,41	24,12	22,00
Magyarország	..	20,70	22,50	23,90	22,87	21,92	21,57	21,56
Írország	18,10	13,40	16,00	23,60	23,72	23,35	22,41	21,59
Olaszország	19,80	23,10	24,90	27,80	27,75	27,50	28,03	28,44
Luxemburg	20,80	20,90	22,80	23,60	23,02	22,58	23,18	23,38
Hollandia	23,80	19,80	20,70	23,20	23,40	23,42	24,02	24,30
Lengyelország	22,60	20,50	21,00	21,50	21,82	20,51	20,57	20,94
Portugália	16,50	18,90	23,00	25,60	25,43	25,02	25,04	26,38
Szlovákia	18,80	17,90	16,30	18,70	19,14	18,10	18,28	17,95
Szlovénia		21,80	21,10	22,60	23,64	23,74	23,73	23,78
Spanyolország	21,40	20,20	21,10	26,00	26,69	26,41	26,78	27,43
Svédország	32,00	28,40	29,10	29,80	28,30	27,56	28,13	28,64
Egyesült Királyság	19,90	18,60	20,50	24,10	23,84	23,56	23,87	23,77
EU21-átlag	23,16	21,63	22,70	25,40	25,33	24,88	25,05	25,20
OECD-átlag	19,50	18,90	19,70	22,10	22,05	21,69	21,79	21,95

Forrás: OECD SOCX adatbázis

Orosz Ágnes

Szociális kiadások alakulása az egyes jóléti modellekben és szerepük a válságkezelésben

2. táblázat: Reál állami aggregált szociális kiadások (2007=100)

	2008	2009	2010	2011	2012
Ausztria	102	107	109	107	107
Belgium	104	111	112	113	113
Csehország	99	108	108	108	104
Dánia	101	107	110	109	110
Finnország	102	110	113	113	114
Franciaország	100	105	107	107	107
Németország	100	105	106	104	104
Görögország	103	109	100	92	83
Magyarország	101	96	91	89	86
Írország	107	120	118	114	111
Olaszország	102	106	106	104	103
Luxemburg	104	112	114	115	117
Hollandia	100	106	109	110	110
Lengyelország	107	115	120	118	118
Portugália	101	110	111	105	97
Szlovákia	104	115	121	116	115
Spanyolország	106	117	117	114	110
Svédország	100	105	106	105	108
Egyesült Királyság	104	111	112	111	109
Észtország	114	123	123	123	121
Szlovénia	103	111	114	115	111
EU21-átlag	103	110	111	109	108
OECD-átlag	104	111	112	112	112

Forrás: OECD SOCX adatbázis